

Gabrijela Šturm, Mitja Turk

Kmetijska šola Grm in biotehniška gimnazija Novo mesto

ZGODOVINSKO IN SOCIALNO OZADJE CANKARJEVEGA ROMANA *NA KLANCU* – TIMSKO POUČEVANJE UČITELJEV ZGODOVINE IN SLOVENŠČINE

Gabrijela Šturm, Mitja Turk

The Agricultural School Grm and Biotechnical Grammar School Novo mesto

THE HISTORICAL AND SOCIAL BACKGROUND OF CANKAR'S NOVEL *NA KLANCU* – TEAM TEACHING BY HISTORY AND SLOVENE TEACHERS

POVZETEK

V prispevku je predstavljeno timsko poučevanje na temo Zgodovinsko in socialno ozadje Cankarjevega romana *Na klancu*. Dijaki so za izbirno domače branje v 3. letniku gimnazije prebrali roman *Na klancu*, pri zgodovini pa obravnavali učni sklop Agrarna kriza in izseljevanje. V dveh urah timskega pouka sva učitelja povezala vsebine iz zgodovine in slovenščine, tako da so dijaki z delom v skupinah ob izbranih odlomkih iz romana prepoznavali zgodovinske in družbene značilnosti ob koncu 19. stoletja na Slovenskem (kot so jih spoznali že pri pouku zgodovine). Hkrati so tudi vrednotili zgodovinske razmere in dejanja literarnih oseb, razmišljali o problematiki izseljevanja nekoč in danes ter aktualizirali današnje dogajanje v svetu.

Za predstavitev vsebin, splošnih in operativnih ciljev pri timskem poučevanju sva se naslonila na učna načrta za zgodovino in slovenščino v gimnazijah.

Ključne besede: timski pouk, agrarna kriza, izseljevanje, *Na klancu*, aktualizacija

ABSTRACT

The article presents team teaching based on the topic of historical and social background of Ivan Cankar's novel *Na klancu* (On the hill). Third-year students read the novel as required reading at home, while in the same period learning about the topic of Agricultural crisis and emigration. In the two hours of team teaching, the teachers interlaced the contents from Slovene and history lessons, so that the students, working in groups, received selected excerpts from the novel and learned about historical and social characteristics at the end of the 19th century in the Slovene territory (as previously learned about at history class). At the same time, they discussed the historical situation and the actions of literary characters, they contemplated the problem of emigration in the past as well as today, and linked everything with current world events.

The teachers based their topic presentation as well as general and operative objectives of team teaching on the syllabi for history and Slovene in general upper secondary schools.

Keywords: team lessons, agricultural crisis, emigration, *Na klancu*, actualizing

UVOD

Povezovanje znanja več predmetov pouku zagotavlja dodano vrednost, saj je eden glavnih ciljev poučevanja »razvijanje zmožnosti učencev, da razumejo vsebino in da samostojno razmišljajo«.¹ Pri doseganju tega cilja učitelji uporabljajo različne didaktične strategije, med drugimi tudi timsko poučevanje, pri katerem sodelujeta dva ali več učiteljev. Poznamo več vrst timskega poučevanja (kolaborativno, tradicionalno, komplementarno, suportivno, alternacijsko, paralelno, diferencirano),² zato lahko učitelji v različnih učnih situacijah uporabijo katero izmed njih. Njihova dodana vrednost je v tem, da dijakom omogočajo, da s pomočjo dveh (ali več) učiteljev celostneje spoznajo in obravnavajo izbrano učno temo. Pri pouku zgodovine se tako lahko zelo dobro dopolnjujemo z drugimi predmeti, med drugim s slovenščino, saj lahko literarna besedila uporabljamo kot zgodovinski vir. Njihova vrednost je v tem, da bo slikovit literarni zapis »s svojo sugestivnostjo in z bogastvom umetniškega izraza zelo pritegnil učence, obogatil njihove predstave o določnih zgodovinskih razmerah ter jih motiviral k razmišljanju, ki bo izhajalo iz aktualnega in izkustvenega učenja«.³ Tudi zato je uporaba literarnih del pri pouku zgodovine zelo smiselna.

AGRARNA KRIZA IN IZSELJEVANJE

Slovensko podeželje je konec 19. stoletja preživljalo zelo težke čase. S prihodom železnice v slovenske dežele in modernizacijo industrijskih obratov so usihali fužinarstvo, založništvo, prevoznništvo, kmečka trgovina in domača obrt, zato je bil kmet vse bolj odvisen od prodaje svojih pridelkov. Tem je veliko konkurenco z nizkimi cenami predstavljalo predvsem rusko in ameriško žito, ki je zniževalo cene na avstrijskem tržišču. Ker so kmetje vse svoje obveznosti plačevali v gotovini, so vedno težje zbrali dovolj denarja za poplačilo vseh obveznosti, predvsem državnih (davki, odškodnina od zemljišče obveze). Zato so se pogosto morali zadolževati. Ker na slovenskem ozemlju v drugi polovici 19. stoletja (še) ni bilo bank in posojilnic, so se zadolževali predvsem pri vaških mogotcih, špekulantih in oderuhih. Kmečko zadolževanje je postajalo vedno večja obremenitev za slovenskega kmeta, saj »je bila v osemdesetih letih približno petina slovenskih kmetov prezadolžena, petina močno zadolžena in petina manj oziroma znosno zadolžena. Preostalih 40 odstotkov slovenskih kmetov naj ne bi bilo zadolženih.«⁴ Pogosto se zato kmetom ni splačalo več obdelovati zemlje, še posebej zato, ker so se zemljišča pogosto delila in prodajala po delih. Tako je bilo na Kranjskem »v letih 1868–93 na dražbah prodanih več kot 10.000 (okoli 14 % vseh) kmečkih posestev«.⁵ Kmečki sloj se je zato začel naglo razslojevati. Na eni strani je hitro raslo število malih kmetov, kajzarjev, bajtarjev, dninarjev, viničarjev in drugih, hkrati pa se je pojavil sicer maloštevilni, a kapitalsko močan sloj velikih in bogatih kmetov, ki so se vedno bolj ukvarjali tudi z neagrarnimi dejavnostmi, med katerimi so prednjačili denarni in trgovinski posli.⁶

Kmetje so zato možnost zaposlitve iskali v mestnih obrtnih, industrijskih in trgovskih obratih, a pogosto neuspešno. Te razmere so povzročile, da so se številni kmetje začeli ozirati po delu v bližnjih avstrijskih, nemških in francoskih industrijskih območjih, drugi pa so se začeli izseljevati v Ameriko. S slovenskega ozemlja se je do konca 19. stoletja izselilo okoli 150.000 ljudi, v obdobju do začetka prve svetovne vojne pa še okoli 100.000,



Ivan Cankar (1876–1918).

(Vir: Narodna univerzitetna knjižnica Ljubljana, Zbirka upodobitev znanih Slovencev).

¹ Teoretik učenja Thomas Shuell to navede kot skupni in najsposobnejši cilj vseh teorij učenja. Dostopno v Rutar Ilc, Z., ur. (2012). Ugotavljanje kompleksnih dosežkov.

Priručnik za učitelje. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 19.

² Pavlič Škerjanc, K. (2012). Mali pojmovnik kurikularnih povezav (Priloga 2). V: Ugotavljanje kompleksnih dosežkov. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 110, in Pavlič Škerjanc, K. (2009). Vrste interaktivnega timskega poučevanja. Projekt Uspesabljanje učiteljev za uvajanje posodobitev gimnazijskih programov. Interno gradivo. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

³ Potočnik, D. Sodobne metode pri pouku zgodovine, str. 6. Dostopno na: <http://www.draganpotocnik.com/wp-content/uploads/2017/05/Sodobne-u%C4%8Dne-metode-pri-pouku-zgodovine.pdf>, dostop: 15. 8. 2018.

⁴ Lazarevič, Ž. Dvestoletne poti slovenskega kmetijstva. Dostopno na http://www.tms.si/fck_files/image/Dogodki11/TE/kmetijstvo.pdf, dostop: 15. 8. 2018.

⁵ Štih, P., Simoniti, V., Vodopivec, P. (2016). Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja. Ljubljana: Modrijan, str. 458.

⁶ Povzeto prav tam.



Cankarjeva rojstna hiša, ki je danes spremenjena v muzej na naslovu Na klancu 1 na Vrhnikih.

(Foto: Vekoslav Kramarič.)
(Vir: Slovenski etnografski muzej.)

nas popelje po tej trpki in pogosto tragični poti malega človeka, zato roman sodi v zvrst t. i. socialno-proletarskega romana.

V nadaljevanju je predstavljena shema načrtovanja timskega poučevanja zgodovinskega in socialnega ozadja Cankarjevega romana *Na klancu*.

kar pomeni, da je v tem obdobju odšlo v tujino kar okoli 20 odstotkov slovenskega prebivalstva.⁷

Cankarjev roman *Na klancu* med drugim izriše tudi podobo socialnega in družbenega življenja malih ljudi na slovenskem podežlju konec 19. stoletja. V njem se jasno kaže ekonomska problematika kmetov in propadajočih obrtnikov ter malih trgovcev, katerih življenje je zaznamovano z revščino in trpljenjem. Opis življenja glavne junakinje Francke

NAČRTOVANJE TIMSKEGA POUČEVANJA

Kolaborativno timsko poučevanje

Značilnosti timskega poučevanja: dva učitelja sočasno v istem prostoru poučujeta v nenehnem medsebojnem dialogu. Oba skupaj izvajata vse učne dejavnosti in dele učnega procesa.⁸

Predmeta: zgodovina, slovenščina

Število ur: 2 (blok uri)

Obvezna širša tema pri zgodovini: Slovensko nacionalno oblikovanje⁹

Učni sklop: Agrarna kriza in izseljevanje¹⁰

Učna enota: Zgodovinsko in socialno ozadje Cankarjevega romana *Na klancu*

Ključne kompetence:

- razvijanje kompetenc v maternem jeziku (zmožnost poslušanja, literarnega branja, pogovarjanja; kritičnega razčlenjevanja, vrednotenja, aktualiziranja ...);¹¹
- učenje učenja z uporabo in vrednotenjem literarnih besedil;
- spodbujanje digitalne pismenosti (spletna evalvacija).

Tematski cilji so, da dijaki/diakinje:

- ključne pojave in procese umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijejo spretnost izbiranja informacij iz literarnih virov, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča in interpretacije;
- razvijejo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja.

⁷ Povzeto prav tam, str. 459.

⁸ Pavlič Škerjanc, K. (2012). Mali pojmovnik kurikularnih povezav (Priloga 2). V: Ugotavljanje kompleksnih dosežkov. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 110, in Pavlič Škerjanc, K. (2009). Vrste interaktivnega timskega poučevanja. Projekt Usposabljanje učiteljev za uvajanje posodobitev gimnazijskih programov. Interno gradivo. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

⁹ Učni načrt. Zgodovina (2008). Gimnazija. Splošna gimnazija. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, str. 32.

¹⁰ Prav tam, str. 32.

¹¹ Učni načrt. Slovenščina (2008). Gimnazija. Splošna, klasična, strokovna gimnazija. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, str. 6, 7.

OPERATIVNI CILJI

ZGODOVINA

Vsebinski:

- Dijaki opišejo položaj kmečkega, delavskega in meščanskega razreda na Slovenskem v 19. stoletju;
- opredelijo vzroke in posledice (zlasti migracije) agrarne krize za kmečko prebivalstvo;
- na temelju ključnih umetniških (npr. literarnih) del z zgodovinskim ozadjem sklepajo in pojasnijo značilnosti vsakdanjega življenja v mestih in na podeželju.

Proceduralni:

- dijaki razvijejo in izkažejo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja in pri timskem pouku;
- oblikujejo svoje zaključke, mnenja in razlage;
- umetniške stvaritve umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor.

SLOVENŠČINA

- Dijaki prebrano besedilo dojemajo kot del družbenega, nacionalnega, zgodovinskega in kulturnega dogajanja v času in prostoru;
- ob prebranem besedilu oblikujejo vrednostni sistem (razmišljajo o pomenu družine, izobrazbe, dela, odgovornosti ...);
- dijaki razvijejo zmožnost literarnega branja in interpretacije umetnostnega besedila;
- razvijejo sposobnost različnih oblik komunikacije (branje, poslušanje, govorjenje, pogovarjanje);
- razvijejo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja.¹²

PRIČAKOVANI REZULTATI

ZGODOVINA

- Dijaki poznajo položaj kmečkega sloja na Slovenskem konec 19. stoletja;
- prepoznajo zgodovinske in družbene značilnosti konca 19. stoletja iz odlomkov romana *Na klancu*;
- znajo umestiti dogajanje romana *Na klancu* v zgodovinski čas in prostor;
- naštejejo pglavitne vzroke za izseljevanje Slovencev;
- povežejo obravnavano tematiko z današnjim časom in jo aktualizirajo na konkretnih primerih glede na pričakovane dosežke v učnem načrtu.¹³

SLOVENŠČINA

- Dijaki poznajo zgodbo romana *Na klancu*;
- prepoznajo biografske in avtobiografske podatke v romanu;
- znajo povezati značilnosti zgodovinskega časa z dogajanjem v romanu;
- na temelju nekaterih izbranih odlomkov prepoznajo zgodovinske in družbene značilnosti konca 19. in začetka 20. stoletja in to povežejo z znanjem zgodovine;
- med poročanjem skupin poslušajo sošolce in jih dopolnjujejo z ugotovitvami, ki so jih drugi spregledali.

OPISNI KRITERIJI ZA VREDNOTENJE ZNANJA PRI ZGODOVINI

Minimalni standard

Dijak delno opiše pojem izseljevanja.

Dijak delno ustrezno časovno umesti proces izseljevanja na Slovenskem.

Dijak delno opiše položaj kmečkega sloja na Slovenskem konec 19. stoletja.

Dijak delno navede vzroka za izseljevanje Slovencev v tem obdobju.

Dijak v besedilu prepozna eno posledico propadanja kmetov in malih obrtnikov.

Dijak navede en primer aktualizacije problema izseljevanja v sodobni družbi.

Temeljni standard

Dijak kratko opiše pojem izseljevanja.

Dijak ustrezno časovno umesti proces izseljevanja na Slovenskem.

Dijak ustrezno opiše položaj kmečkega sloja na Slovenskem konec 19. stoletja.

Dijak navede dva vzroka za izseljevanje Slovencev v tem obdobju in enega ustrezno pojasni.

Dijak v besedilu prepozna več posledic propadanja kmetov in malih obrtnikov in eno ustrezno razloži.

Dijak pojasni en primer aktualizacije problema izseljevanja v sodobni družbi.

Višji standard

Dijak podrobno opiše pojem izseljevanja.

Dijak ustrezno časovno umesti proces izseljevanja na Slovenskem, navede tudi regiji, kjer je bilo izseljevanje največje.

Dijak ustrezno opiše položaj kmečkega sloja na Slovenskem konec 19. stoletja, pri tem navaja različne podpore (socialni, ekonomski, družbeni položaj).

Dijak navede več vzrokov za izseljevanje Slovencev v tem obdobju in jih ustrezno pojasni.

Dijak v besedilu prepozna več posledic propadanja kmetov in malih obrtnikov in jih ustrezno razloži.

Dijak navede več primerov aktualizacije problema izseljevanja v sodobni družbi in poišče dva primera izseljevanja, opisanega v časopisih ali revijah (izseljevanje Slovencev in primer iz tujine).

¹² Prav tam, str. 6.¹³ Učni načrt. Zgodovina (2008). Gimnazija. Splošna gimnazija. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, str. 51.

OPISNI KRITERIJI ZA VREDNOTENJE ZNANJA PRI SLOVENŠČINI

Minimalni standard

Dijak je prebral in pozna roman *Na klancu*; pozna zgodbo romana, predstavi literarne osebe in jih poveže s Cankarjevim življenjem. Delo zna umestiti v zgodovinski čas, iz katerega pozna nekaj zgodovinskih dejstev.

V odlomkih iz romana prepozna vsaj eno od zgodovinskih dejstev.

Temeljni standard

Dijak je prebral in pozna roman *Na klancu*; pozna zgodbo romana, predstavi literarne osebe in jih poveže s Cankarjevim življenjem. Delo zna umestiti v zgodovinski čas, iz katerega pozna več zgodovinskih dejstev.

V odlomkih iz romana prepozna več zgodovinskih značilnosti tistega časa ter ugotavlja, katere od teh značilnosti so vplivale na usodo Cankarjeve družine.

Višji standard

Dijak je prebral in pozna roman *Na klancu*; pozna zgodbo romana, predstavi literarne osebe in jih poveže s Cankarjevim življenjem. Delo zna umestiti v zgodovinski čas, iz katerega pozna vsa pomembna zgodovinska dejstva.

V odlomkih iz romana prepozna vse pomembne zgodovinske značilnosti časa, ugotavlja, katere od teh značilnosti so usodno vplivale na usodo Cankarjeve družine. O tem izreka tudi svojo presojo in vrednoti zgodovinske razmere ter dejanja literarnih oseb, na katere so te razmere vplivale.

DEJAVNOSTI UČITELJEV

Učiteljica slovenščine izvede kratek uvod v temo romana *Na klancu*.

Učitelj zgodovine predstavi organizacijo dela v skupinah. Z dijaki ponovi zgodovinsko in družbeno dogajanje v slovenskih deželah v drugi polovici 19. stoletja. Vsebino romana *Na klancu* umesti v prostor in čas.

Dijake razdeli v skupine.

Razdeli delovne liste in krožita med dijaki ter jih usmerjata pri reševanju nalog.

Ob poročanju dijakov izmenično vodita razpravo dijakov o obravnavani temi. Pokrivata svoje strokovno področje (slovenščina, zgodovina).

Učiteljica slovenščine oblikuje povzetke, kako se v romanu odražajo zgodovinske razmere tistega časa.

Učitelj zgodovine oblikuje povzetke o zgodovinskih okoliščinah, ki so povzročile izseljevanje ljudi v tujino.

Eden od učiteljev pošlje dijakom povezavo do e-evalvacije.

DEJAVNOSTI DIJAKOV

Dijaki med jesenskimi počitnicami preberejo izbirno domače branje *Na klancu*. Pripravijo si kratke zapiske o vsebini, literarnih osebah, času dogajanja, aktualnosti prebrane vsebine. Sodelujejo pri uvodni osvežitvi že obravnavane teme o položaju Slovencev konec 19. stoletja in pozorno poslušajo uvodna navodila za delo.

Aktivno sodelujejo pri delu v skupinah. S pomočjo odlomkov umestijo vsebino romana v zgodovinski okvir. Ugotavljajo, kako se zgodovinske in družbene razmere ob koncu 19. stoletja odražajo v prebranem romanu.

Sodelujejo pri poročanju skupine, v kateri so sodelovali, in v skupni razpravi. Predstavijo svoje razmišljanje in odzive na prebrano besedilo.

Pozorno poslušajo razmišljanja drugih dijakov.

Razmišljajo o problemih izseljevanja nekoč in danes ter migracije aktualizirajo glede na današnje dogajanje v svetu.

EVALVACIJSKI VPRAŠALNIK

Evalvacijski vprašalnik so dijaki izpolnjevali v spletni obliki.

EVALVACIJA: Zgodovinsko in socialno ozadje Cankarjevega romana *Na klancu*

1. Pri vsaki trditvi obkroži številko, ki najbolj ustreza tvojemu mnenju, pri čemer 1 pomeni »ne drži« in 4 »popolnoma drži«.

	ne drži	delno drži	drži	popolnoma drži
Tako predstavljena učna snov je bila razumljivejša.	1	2	3	4
Timsko poučevanje je spodbudilo moje zanimanje za učno snov.	1	2	3	4
Pri uri sem aktivneje sodeloval(a) kot običajno.	1	2	3	4
Vzdušje med uro je bilo prijetno in sproščeno.	1	2	3	4
Pridobljeno znanje je bolj osmišljeno in uporabno.	1	2	3	4
Učitelja sta usklajeno sodelovala in se dopolnjevala.	1	2	3	4
Želim si več takšnih ur.	1	2	3	4

2. Moje pripombe in predlogi:

Hvala za sodelovanje.



EVALVACIJA: Zgodovinsko in socialno ozadje Cankarjevega romana *Na klancu*

TIMSKO POUČEVANJE

	Ne drži	Delno drži	Drži	Popolnoma drži
Tako predstavljena učna snov je bila razumljivejša.	☐	☐	☐	☐
Timsko poučevanje je vzpodbudilo moje zanimanje za učno snov.	☐	☐	☐	☐
Pri uri sem aktivneje sodeloval(a) kot običajno.	☐	☐	☐	☐
Vzdušje med uro je bilo prijetno in sproščeno.	☐	☐	☐	☐
Pridobljeno znanje je bolj osmišljeno in uporabno.	☐	☐	☐	☐
Učitelja sta usklajeno sodelovala in se dopolnjevala.	☐	☐	☐	☐
Želim si več takšnih ur.	☐	☐	☐	☐

Moje pripombe in predlogi:

ZAKLJUČEK

Hvala za sodelovanje.

POTEK DELA PRI TIMSKEM POUČEVANJU

A) UVOD V TIMSKO POUČEVANJE

Dijaki pred začetkom dela v skupinah z učno metodo pogovora ponovijo osnovne pojme, povezane s položajem prebivalstva na Slovenskem konec 19. stoletja. To snov že deloma

poznajo, saj so jo pri pouku zgodovine obravnavali pri temi Industrializacija in rast prebivalstva na Slovenskem.

Z dijaki ponovimo že znano o položaju prebivalstva na Slovenskem konec 19. stoletja:

- Na katere sloje se je delilo prebivalstvo na Slovenskem v tem obdobju?
- Kateri je bi najštevilčnejši sloj?
- Katere so značilnosti tega sloja?
- Kateri so bili vzroki za zmanjševanje deleža kmečkega prebivalstva?
- Kako se je kmečki sloj razslojeval?

Leto	Delež kmečkega prebivalstva	Skupaj prebivalcev v slovenskih deželah
1880	81,1 %	1.519.422
1890	75,8 %	1.587.711
1900	73,3 %	1.652.635
1910	66,7 %	1.788.022

(Vir: Cvirn, J., Studen, A. (2010). Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 162., in Fischer, J. (1983). O virih za gospodarsko in družbeno zgodovino Slovencev od sredine 19. stoletja do prve svetovne vojne. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, št. 1-2. Ljubljana: Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, str. 40.)

Dijaki prejmejo za spremljanje snovi pri zgodovini delovni list, ki ga sproti dopolnjujejo. Pomagajo si z učnikom Zgodovina 3 (str. 150–152, 231–232).

DELOVNI LIST: Timsko poučevanje

AGRARNA KRIZA IN IZSELJEVANJE

Slovensko ozemlje se je v 19. stoletju delilo na agrarno podeželje s kmečkim prebivalstvom (80 %), urbana mesta z meščani (10 %) in industrijske obrate z delavstvom (10 %).

Razslojevanje na podeželju se je krepilo pod vplivom kapitalističnih trendov in industrializacije. Tisti kmetje, ki so posodobili mehanizacijo ali so se ukvarjali z dodatnimi posli, so predstavljali maloštevilni sloj bogatih veleposestnikov. Preostali kmetje (srednji, mali, kajžarji) so se srečevali s številnimi težavami.

Leto	Delež kmečkega prebivalstva	Skupaj prebivalcev v slovenskih deželah
1880	81,1 %	1.519.422
1890	75,8 %	1.587.711
1900	73,3 %	1.652.635
1910	66,7 %	1.788.022

(Vir: Cvirn, J., Studen, A. (2010) Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 162; in Fischer, J. (1983). O virih za gospodarsko in družbeno zgodovino Slovencev od sredine 19. stoletja do prve svetovne vojne. V: Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, št. 1-2. Ljubljana: Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, str. 40)

VZROKI za propadanje kmetov.*Dopolni.*

- propadanje domače obrti –
- plačevanje odškodnine –
- nižanje cen kmetijskih pridelkov –
- širjenje bolezni rastlin –

_____ je želel preprečiti propadanje kmetov z ustanavljanjem **hranilnic** in **posojilnic** (ugodna posojila) ter organiziranjem **zadruge** (ugoden odkup, cenejša prodaja orodja in potrebščin).

POSLEDICE propadanja kmetov:

-
-
-
-

IZSELJEVANJE:

- ekonomski in socialni razlogi, želja po hitrem zaslužku in vrnitvi domov
- v obdobju od 1870–1910 se je s Kranjske izselilo 150.000 ljudi
- $\frac{2}{3}$ izseljencev je odšlo v ZDA
- moški
- ženske

PRIČAKOVANE REŠITVE DELOVNEGA LISTA**VZROKI za propadanje kmetov:**

- propadanje domače obrti (propadejo fužinarstvo, kmečka trgovina, prevoznništvo, brodarstvo, svilarstvo, krčmarstvo) zaradi vpliva industrializacije (nova prometna sredstva, kapitalistična konkurenčnost, odmaknjenost od industrijskih središč);
- plačevanje odškodnine za zemljiško odvezo iz leta 1848;
- nižanje cen kmetijskih pridelkov, predvsem pšenice (konkurenca iz Rusije in ZDA);
- širjenje bolezni rastlin (vinogradi – peronospora, trtna uš, pepelasta plesen);
- nov dedni zakon leta 1868 – omogočal je delitev kmečke posesti (zadolževanje za izplačilo dedičev, pravdanje);
- prepočasno posodabljanje kmetijstva ...

POSLEDICE propadanja kmetov:

- zadolževanje kmetov – najemanje oderuških obresti pri vaških mogotcih;
- razslojevanje na vasi – veleposestnik, srednji, mali kmet, kajzar, dninar, hlapec;
- iskanje zaposlitve v mestih – ker je bila industrializacija počasna, mesta niso mogla preživeti veliko obubožanih kmetov;
- izseljevanje v industrijsko bolj razvite dele Evrope in ZDA.

IZSELJEVANJE:

- ekonomski in socialni razlogi, želja po hitrem zaslužku in vrnitvi domov;
- $\frac{2}{3}$ izseljencev v ZDA, preostali v Kanado, Nemčijo (Westfalija – rudarji), Francijo, na Dunaj, Gradec, opravljanje težavskih in slabo plačanih del;
- moški, kmečki sloj, stari 20–40 let, sinovi obrtnikov, rudarji, delavci;
- ženske (aleksandrinke) v Egipt kot dojilje (5000), iz Vipavske doline, Krasa, Goriške;
- največ izseljencev s Kranjske (v obdobju od 1870–1910 se je izselilo 125.000 ljudi);
- v obdobju od 1900 do 1910 je $\frac{1}{4}$ vseh priseljencev v ZDA iz Avstro-Ogrske.

B) DELO V SKUPINAH

Stric Sam se klanja in ponuja lovorjev venec slovenskemu mladeniču in deklici, oblečena v narodno nošo z ameriško zastavo v levi in »kranjsko« v desni roki kot poziv k ameriško-slovenskemu prijateljstvu.

(Vir: Ilustracije Ivana Vavpotiča iz knjige *Amerika in Amerikanci* iz leta 1912 avtorja Jurija Mateja Trunka, str. 606, 608. Hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.)



Dijaki najprej povzamejo zgodbo romana *Na klancu* ter izpostavijo glavne motive, temo(e) ter oblikujejo sporočilo celotne zgodbe.

Dijake razdelimo v 8 skupin s po 3 ali 4 člani po sistemu »preštevanja«. Po 2 skupini dijakov imata isti odlomek, da se lahko pri poročanju skupine dopolnjujejo. Vsi dijaki dobijo vse 4 odlomke, aktivno v skupini rešujejo en odlomek, pri poročanju pa dopišejo ugotovitve drugih skupin k preostalim odlomkom.

I. ODLOMEK: Propad ljudi

II. ODLOMEK: Vzroki za odhod v tujino

III. ODLOMEK: Razraščanje revščine

IV. ODLOMEK: Odnos bogati – revni

I. ODLOMEK: Propad ljudi

Kdo se je naseljeval na klancu? Kje so prej živeli ti ljudje? V čem vidite razloge za propad ljudi, ki so se morali umakniti iz trškega okolja?

V odlomku poiščite poved, iz katere razberete, česa so se klanški ljudje najbolj bali. S čim pripovedovalec primerja klanec? Kako razumete to primerjavo?

»Mihovi so se preselili na klanec, tja, kjer so gledale umazane koče z mrkim in zavidnim pogledom dol na bela poslopja. Na klancu jih je stanovalo mnogo, ki so živeli prej doli v tistih lepih hišah; skrili so se in so se borili v temi za življenje. Strašen boj je bil – lica so plahnela, oči so se udirale, gledale so iz globokih jam nezaupno in pričakovale so strahoma, ko se je bližalo poslednje zlo, goli, ostudni, neusmiljeni glad. Velika družina je bila, v tesno ogrado jih je nagnala ista skrb, nič ni bilo skritega med njimi. Življenje je bilo enako, tudi

obrazi so si bili podobni in, kar so govorili, je bilo zmerom isto – ena sama strašna skrb v tisočeri besedah ... Propali obrtniki, kmetje, ki so jim prodali kočo in zemljo, pijanci, ki niso bili za nikakršno delo in so samo čakali, da poginejo kakor živina, v jarku, za plotom – vsi so se skrili na klanec, v nizke kočice z nizkimi okni in slamnatimi strehami. Klanec se je vil po kamniti grapi; na obeh straneh se je dvigalo nevisoko pusto hribovje, poraščeno samo z neplodnim grmičevjem in posuto z belim kamenjem, tako da je bilo podobno od daleč velikanskemu pokopališču. «

(Cankar, I. (1998). Na klancu. Ljubljana: Založba Karantanija, str. 77.)

II. ODLOMEK: Vzroki za odhod v tujino

Zakaj je Tone Mihov odšel od doma in pustil ženo samo z otroki? Kako je ženi razložil, zakaj odhaja? Kaj je verjel, da bo našel v svetu? Ali se je po vašem mnenju takšna vera ljudi, ki so odhajali v tujino za zaslužkom, tudi uresničila?

»Stran pojdem, Francka! Kdo bi živel tako? Jaz ne morem – stran pojdem, ali pa se obesim. Ti delaš zame, glej, zato da pijem žganje, in otroci stradajo in se me boje, zato ker nisem več njih oče ... Jaz ne morem tako, Francka, stran pojdem.«

Čakal je odgovora, ali Francka ni odgovorila.

»Svet je velik, dobim dela povsod. Pošiljal ti bom na mesec, Francka ... tam zunaj je zaslužek ves drugačen. In kadar se dobro ustanovim, pridete za mano, ti in otroci ... Tukaj poginemo vsi skupaj, Francka: greh je tukaj živeti, kakor da bi videl človek smrt in bi ne bežal ... «

(Cankar, I. (1998). Na klancu. Ljubljana: Založba Karantanija, str. 99.)



(Vir: Shutterstock.)

III. ODLOMEK: Razraščanje revščine



Stric Sam kot prispodoba Amerike vrti zemljino oblo saj so ZDA v 19. stoletju postale svetovna velesila. Plačilo za delo je bilo v ZDA boljše kot v izseljenskih deželah, vendar tudi trdo zaslužno.

(Vir: Ilustraciji Ivana Vavpotiča iz knjige Amerika in Amerikanci iz leta 1912 avtorja Jurija Mateja Trunka, str. 5, 542. Hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.)



zadelana s papirjem ... Spodaj v trgu pa se je izpreminjalo življenje; nove hiše so vstajale, prihajali so novi ljudje, zmeraj bolj veselo in glasno je bilo; ali kolikor bolj se je trg širil, tem bolj je bil klanec poln. Prej so bile nekatere izbe čisto prazne; nihče ni stanoval v njih in veter je pihal skozi razbita okna. Zdaj so gostovali celo pod streho – sami ljudje, ki jih je bilo vrglo življenje preko vsega. Trg se je širil in klanec se je polnil – kolikor večja je bila kuhinja, toliko več je bilo pomij.«

(Cankar, I. (1998). *Na klanecu*. Ljubljana: Založba Karantanija, str. 157.)

Katero nasprotje Cankar uporabi v tem odlomku? Kako razumemo dejstvo, da bolj ko se polni bogati trg, več je ljudi tudi na klanecu? Kako razumete prispodobo: »kolikor večja je bila kuhinja – toliko več je bilo pomij«?

»Ljudje so se starali, so se izpremenili, klanec sam pa se ni nič izpremenil. Komaj je umrl siromak, je prišel drugi v prazno izbo in zdelo se je, da je čisto podoben umrlemu. Isti sesušeni obraz in iste vdane in temne oči. Tudi siromašne kože se niso izpremenile; razpadale so tako počasi, da je bilo opaziti komaj v desetih letih majhno izpremembo; ometa ni bilo več na nobeni; na slami, kolikor je ni bil izruval in razmetal jesenski vihar, je rasel mah; okna so bila tu pa tam

IV. ODLOMEK: Odnos bogati – revni

Kakšen je bil odnos bogatih do revnih? Na katerih mestih v romanu je ta odnos še posebej izpostavljen? Preberite odlomek in komentirajte besede sodnikove žene o revežih.

Kakšne možnosti so torej imeli otroci revežev (propadlih kmetov in obrtnikov)?

»Pritisnila je na gumb, zazvonilo je s tankim zvokom. Komaj je odprla dekla in je Francka vstopila, je že prišla gospa po mostovžu. Suha je bila, siva v lice, nosila je naočnike in spodnja ustnica je bila velika in napeta.

Preden je Francka izpregovorila, je zakričala gospa: »Kaj pa vi? Po kaj pa ste spet prišli? Še vas sem čakala!«

»Zaradi sina, ki študira ... «

»Naj gre krave past! Berači naj ostanejo doma! Na tuje stroške je lahko študirati. Kdor ne more, naj pusti. Take gospôde bi imeli lahko dovolj ... danes ta, jutri oni ... ves klanec bi si naprtili ... Naj gre krave past! Zbogom!«

Gospa je bila že daleč na mostovžu, stopila je v izbo in je zaloputnila duri za sabo. Francka je stala mirno, lica so ji gorela od sramu in od žalosti.«

(Cankar, I. (1998). *Na klanecu*. Ljubljana: Založba Karantanija, str. 137.)



(Vir: Shutterstock.)

C) EVALVACIJA

EVALVACIJA UČITELJEV

Med timskim poučevanjem so imeli dijaki možnost izraziti svoje razmišljanje o obravnavanem delu, še posebej pri izbranih odlomkih. S tem je bila njihova motivacija za delo višja kot običajno. Povezovanje zgodovine in slovenščine ter interaktivno dopolnjevanje učiteljev sta dala dodaten pomen analizi vsebine izbranih besedil v luči poglobljenega razumevanja obnašanja in položaja posameznih literarnih oseb. Učitelj zgodovine se je med izvajanjem pouka bolj posvetil časovni in vsebinski opredelitvi izseljevanja ter vzrokom in posledicam agrarne krize, učiteljica slovenščine pa doživljanju, razumevanju in vrednotenju izbranih besedil, poznavanju literarnoteoretičnih pojmov in izražanju. Oba učitelja sta bila pozorna na ustrezno obliko komunikacije, vsebino in širino aktualizacije ter povzemanje ugotovitev.

Oblika dela v skupinah pa intenzivno pripomore k razvijanju socialnih spretnosti prek sodelovalnega učenja.

EVALVACIJA DIJAKOV

Rezultati elektronske evalvacije dijakov so pokazali njihovo izrazito naklonjenost timskemu poučevanju in delu z literarnimi viri predvsem pri trditvah *Tako predstavljena snov je bila razumljivejša, Pridobljeno znanje je bolj osmišljeno in uporabno in Vzdušje med uro je*

bilo prijetno in sproščeno. Zanimiv komentar dijaka je bil, da so bili s strani obeh učiteljev deležni več pozornosti kot sicer pri rednih urah. Preostali priporočili dijakov sta bili: več časa za razpravo in več takšnih ur.

SKLEP

Obravnava teme Agrarna kriza in izseljevanje s pomočjo literarnega besedila in z načinom timskega poučevanja je potekala tako, kot je bilo načrtovano. Dijaki so bili za delo bolj motivirani, saj so pri pouku z dvema učiteljema lažje povezovali znanje z dveh področij, zgodovine in slovenščine. To se je še posebej jasno izkazalo pri odkrivanju in povezovanju značilnosti zgodovinskega časa z dogajanjem v romanu. S pomočjo odlomkov iz literature so podrobneje spoznali položaj ljudi s slovenskega podeželja, kjer sta se v tem obdobju razraščala revščina in propad ljudi, kar je pogosto vodilo do izseljevanja v tujino. Dijake sta pritegnila tudi aktualizacija odnosov bogati – revni nekoč in danes ter spoznavanje značilnosti oblikovanja kapitalistične družbe, kar jim med drugim omogoča tudi lažje prepoznavanje in razumevanje perečih problemov sodobnega sveta.

VIRI IN LITERATURA

- Cankar, I. (1998). Na klancu. Ljubljana: Založba Karantanija.
- Cvirn, J., Studen, A. (2010). Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Lazarevič, Ž.: Dvestoletne poti slovenskega kmetijstva. Dostopno na: http://www.tms.si/fck_files/image/Dogodki11/TE/kmetijstvo.pdf, dostop: 15. 8. 2018.
- Pavlič Škerjanc, K. (2012). Mali pojmovnik kurikularnih povezav (Priloga 2). V: Ugotavljanje kompleksnih dosežkov. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 98–110.
- Pavlič Škerjanc, K. (2009). Vrste interaktivnega timskega poučevanja. Projekt Usposabljanje učiteljev za uvajanje posodobitev gimnazijskih programov. Interno gradivo. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Potočnik, D. Sodobne metode pri pouku zgodovine. Dostopno na <http://www.draganpotočnik.com/wp-content/uploads/2017/05/Sodobne-u%C4%8Dne-metode-pri-pouku-zgodovine.pdf>, dostop: 15. 8. 2018.
- Rutar Ilc, Z., ur. (2012). Ugotavljanje kompleksnih dosežkov. Priročnik za učitelje. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Štih, P., Simoniti, V., Vodopivec, P. (2016). Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja. Ljubljana: Modrijan.
- Trunk, J. M. (1912). Amerika in Amerikanci. Celovec: HYPERLINK "<https://www.dlib.si/results/?query='keywords=samozaložba'&fpublisher=samozaložba>" Samozaložba. Dostopno na: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-M1C9SGOV>, dostop: 17. 12. 2018.
- Učni načrt. Slovenščina (2008). Gimnazija. Splošna, klasična, strokovna gimnazija. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Učni načrt. Zgodovina (2008). Gimnazija. Splošna gimnazija. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.